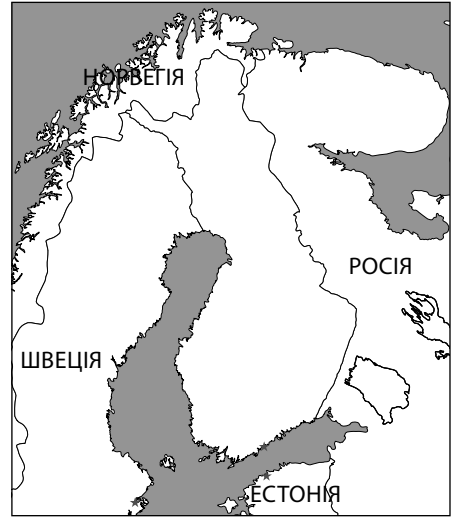
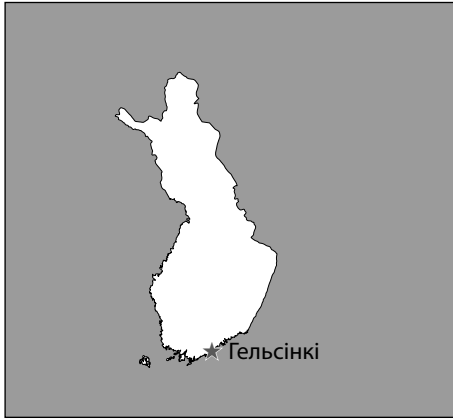

ФІНЛЯНДІЯ

Сучасна назва держави: Фінляндія (*фін.* Suomi, *швед.* Finland), офіційно Фінляндська Республіка (*фін.* Suomen tasavalta, *швед.* Republiken Finland).

Перші згадки про народ/країну у писемних джерелах. Найдавніша письмова згадка про народ фінів (*rhinoi*) зустрічається у «Книзі про океан» давньогрецького географа і мандрівника з Массалії Піфея (відома з посилань на неї Страбона, Плінія Старшого, Полібія). Вона містить опис його подорожі до берегів Балтики близько 325 р. до н. е. У трактаті «Німеччина» (98 р. н. е.) давньоримського історика Корнелія Таціта також згадуються фіни (*fenni*): «У феннів ...немає ані оборонної зброї, ані коней, ані постійного даху над головою; їх їжа – трава, одяг – шкіри, ложе – земля; всі свої надії вони покладають на стріли...»

Фінська назва країни – Suomi у писемних джерелах вперше фіксується в Новгородському першому літописі Старшого ізводу в формі «Сумь». У другій частині Синодального списку літопису, переписаній близько 1330 р., говориться: «В лето 6748 [1240]. Придоша Свеи в силе велице, и Мурмане, и Сумь, и Емь в кораблехъ множество много зело...»

Вперше назва Фінляндія згадується у рунічному написі, зробленому в першій половині XI ст. на камені в Седербю-Карлс на території сучасної шведської комуни Норртельє. Напис говорив: «Б'єрн і Інгіфрід встановили камінь по Отрюггу, своєму сину. Він був убитий в Фінланді [*finlonti*]». На о. Готланд зберігся камінь з рунічним написом XII ст.: «Спадкюемці Сігґрюгґа веліли зробити камінь по Аудвальду, своєму братові, [який] помер у Фінланді [*finlandi*]». У письмових джерелах топонім Фіннланд (*Finnland*) вперше згадується у зводі скандинавських саг «Коло земне», написаному близько 1230 р. ісландським скальдом Сноррі Стурлусоном. Зокрема, у «Сазі про Олафа Святого» наводяться слова лагмана Торґнюра, сказані на тинзі в м. Уппсала 1018 р.: «Інша вдача тепер у конунгів свеїв, ніж була раніше. Торґнюр, мій дід по батькові, пам'ятав Ейріка, конунга Уппсали, сина Емунда, і ...він щоліта здійснював похід зі своєї країни і ходив у різні країни, і підкорив Фіннланд...» Згідно з розрахунками Б. Нермана, початок підкорення Фінляндії відноситься до початку правління Ейріка, тобто до 850-х – 860-х рр.

Створення держави. Першим фінським державним утворенням стало створене

в 1556 р. у складі Королівства Швеція Герцогство Фінляндське.

Незалежність: від Росії проголошена 06.12.1917 р.

Історичні назви держави: Герцогство Фінляндське (з 1581 – Велике Герцогство Фінляндське) (1556–1809, з перервами) у складі Королівства Швеція; Велике князівство Фінляндське (1809–1917) у складі Російської імперії; Фінляндія (1917–1918); Фінська Робітничка Соціалістична Республіка (1918); Королівство Фінляндія (1918–1919); Фінляндська Республіка (з 1919).

Площа: 338,4 тис. км², що складає 56% території України. Унікальною особливістю Фінляндії є наявність на її території понад 187 тис. озер.

Населення: 5 млн 503 тис. осіб (на 01.03.2017, Статистика Фінляндії).

Очікувана тривалість життя при народженні: 81,6 р. (для чоловіків – 78,7, для жінок – 84,4) (2015, Євростат).

Етнічний склад населення: фіни – 89,3%, шведи – 5,3%, росіяни – 1,2% (2013, Статистика Фінляндії, за рідною мовою).

Чисельність українців: за даними Статистики Фінляндії, станом на 31.12.2016 р., у країні проживав 3761 громадянин України (на 31.12.2000 – 961 громадянин України). На 31.12.2010 р. громадянство Фінляндії отримали 958 осіб, які були народжені в Україні, впродовж 2011–2015 рр. громадянство Фінляндії отримали ще 686 українців. Загалом близько 1 тис. українців Фінляндії підтримують зв'язок з Посольством України в Гельсінкі та українськими національно-культурними товариствами.

Столиця: Гельсінкі – 635 тис. осіб. **Найбільші міста:** Еспоо (місто-супутник Гельсінкі) – 274 тис. осіб; Тампере – 228 тис. осіб; Вантаа (місто-супутник Гельсінкі) – 219 тис. осіб; Оулу – 200 тис. осіб; Турку – 187 тис. осіб (на 31.12.2016, Статистика Фінляндії).

Державна мова: фінська і шведська з 1922 р. У Великому князівстві Фінляндсько-

му з 1863 р. фінська мова стала офіційною нарівні зі шведською, з 1892 р. – державною нарівні зі шведською.

У 1992 р. набрав чинності закон «Про саамську мову» 1991 р., що надав їй офіційного статусу в межах Саамського регіону (муніципалітети Інарі, Утсйокі, Енонтекіе та Соданкюля, провінції Лапландії). Саамською мовою розмовляє 0,035% фінляндського населення, або 1,9 тис. чол. (2016, Статистика Фінляндії).

Релігійний склад населення: до Євангельсько-Лютеранської церкви Фінляндії належить 75,3% населення (1980 – 90,3%); до Фінляндської православної церкви – 1,1%; не мають зв'язку з жодною зареєстрованою релігійною громадою – 22,1% (на 31.12.2013, Статистика Фінляндії). Церква Фінляндії та Фінляндська православна церква мають статус національних церков, однак юридично не є державними.

Державний устрій: республіка. **Глава держави:** президент. **Глава уряду:** прем'єр-міністр.

Вищий законодавчий орган: Едускунта, вперше зібралася в 1809 р., функціонує в сучасній формі як однопалатний парламент з 1907 р. У 1809–1917 рр. в офіційних документах Російської імперії називався Сейм.

Діюча Конституція прийнята 11.06.1999 р., набула чинності з 01.03.2000 р. Першою конституцією Фінляндії фактично були: Закон про форму правління Швеції 1772 р. та Закон про союз і захист 1789 р., що продовжили діяти у Великому князівстві Фінляндському після його приєднання до Російської імперії (1809), аж до проголошення незалежності Фінляндії. Перша конституція незалежної Фінляндії складалась із чотирьох основних законів: Форма правління Фінляндії (17.07.1919), Парламентський статут (1928), Закон про право Едускунти контролювати законність діяльності Державної ради, Канцлера юстиції та юридичного уповноваженого Едускунти при виконанні ними

службових обов'язків (1922) та Закон про Державний суд (1922).

Статус у відносинах з ЄС: член ЄС з 01.01.1995 р.; член Єврозони з 01.01.1999 р.; член Шенгенської зони з 25.03.2001 р.

Статус в інших провідних міжнародних організаціях, союзах: член ООН (з 1955); член Північної Ради (з 1956); член ОЕСР (з 1969); співзасновник ОБСЄ (1973); член Ради Європи (з 1989); співзасновник Ради держав Балтійського моря (1992); співзасновник СОТ (1995).

Розмір ВВП на душу населення у 2016 р. (в поточних цінах), за даними Євростату, склав 39200 євро (7 місце у EU-28); за даними МВФ – 43169 дол. США (15 місце в світі); за даними Світового банку – 43090 дол. США (14 місце в світі).

КОРОТКА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ

Найдавнішим з відомих на сьогодні слідів людської культури у Фінляндії та всій Північній Європі вважаються артефакти перебування неандертальців у Вовчій печері неподалік м. Крістінанкаупункі в Естерботтені, знайдені в 1996 р., яким, за даними археологів, понад 40 тис. років.

Перша хвиля фінськокомовних переселенців, які належать до уральської мовної сім'ї, перетнула Фінську затоку з півдня близько 2500–2000 рр. до н.е.

За античних часів населення Фінляндії не перевищувало кілька десятків тисяч мешканців, які переважно рибалили, полювали й скотарювали. Від V до IX ст. н.е. чисельність населення і поселень на території сучасної Фінляндії помітно збільшилась. Поширення скотарства та землеробства привело до розшарування суспільства й появи класу регіональних вождів, що конкурували між собою за владу. У найродючіших південно-західних прибережних районах урядували окремі роди, які у VIII–IX ст. об'єднувалися в оборонні союзи.

На IX ст. на території сучасної Фінляндії сформувалось три угро-фінських племені:

фіни (на південному заході), тавастландці, або гмяляйсет (у центрі), й карели (на сході). Самі були відтіснені на північ. Фінська історія епохи вікінгів до входження Фінляндії до складу Швеції знайшла своє яскраве художнє відображення в національному епосі «Калевала».

У IX ст. розпочались походи вікінгів на територію Фінляндії та проповідницька діяльність християнської церкви. Однак про організовану християнську місіонерську діяльність на території країни можна говорити лише з XII ст.: вона була тісно пов'язана з колонізацією Фінляндії шведами.

Колонізація Фінляндії розпочалася в XII ст., коли шведський король Ерік Святий, взявши з собою уппсальського єпископа Генріка, близько 1155 р. здійснив Перший хрестовий похід до язичницької Фінляндії. У результаті шведами була завойована південно-західна Фінляндія і здійснене хрещення фінів.

У 1239 р. шведський ярл Біргер Магнуссон вирушив з каральною експедицією до західної частини внутрішньої Фінляндії – Тавастланду, мешканці якого уклали союз із православним Новгородом та спалили католицьку церкву, – відбувся Другий хрестовий похід, у результаті якого були підкорені центральні райони Фінляндії. Ярл Біргер заснував замок Тавастг'юс, що став важливим адміністративним центром шведської корони.

Під час Третього хрестового походу 1293 р. на чолі зі шведським воєначальником Тюргілем Кнугссоном Швеція розширила свою військову присутність на схід, аж до Карелії та Карельського перешийка. На Карельському перешийку завойовники повернули в католицтво місцеве православне населення і спорудили в 1293 р. Виборзьку фортецю, що аж до XVIII ст. стала найважливішим прикордонним бастионом Швеції на сході.

Уже на початку XIV ст. складається централізована Шведська держава, до складу якої

входить і південно-східна Фінляндія. Саме тоді розпочалася активна міграція шведських селян на узбережжя фінської Естерботнії.

У 1323 р. було підписано Нетеборзький мир, що визначив політичний кордон між Швецією та Новгородською республікою, а водночас – і межу шведських володінь у Фінляндії, але лише у південній частині Карелії.

Протягом майже усього Середньовіччя шведська монархія функціонувала як політичний союз відносно самостійних феодалних маєтків (ленів). Більшість родинних кланів Фінляндії, які сягнули високого соціального становища, були шведсько- і німецькомовними з поступовим поповненням їх лав фінськомовними багатими землевласниками південно-західної Фінляндії. У середньовічній Фінляндії через нестачу орних земель та робочих рук кріпацтво фактично не утвердилось, селяни здебільшого платили лише податки.

Не пізніше XIV ст. східна частина Королівства Швеція стала називатися Остерландією, тобто «країною на Сході». Єпископство в Або грало настільки значиму роль у суспільному житті, що східну частину королівства стали іменувати Фінляндією, за назвою південно-західної берегової області, де знаходилося місто Або. Починаючи з 1362 р., представникам фінських станів було дозволено брати участь у виборах короля Швеції.

Об'єднання Данії, Швеції та Норвегії у 1397 р. (Кальмарська унія) в єдину монархію та постійні шведсько-данські конфлікти надали вищим колам Фінляндії більшу свободу дій та можливість відвоювати політичні привілеї. Поступово Фінляндія з периферії перетворилася на одну з основних частин Королівства Швеція. Після фактичного скасування унії в 1521 р. правителем Швеції Густавом Вазою позиції Фінляндії, неподатні роди якої надали Вазі у боротьбі з данцями одностайну підтримку, лише зміцнились.

Після ряду російсько-шведських війн другої половини XVI ст., обумовлених зіткненням територіальних претензій у Карелії, сторони у 1595 р. врешті уклали мир у Тейсінє, подоживши міждержавний кордон аж до Льодовитого океану. При цьому північнофінляндська Лапландія відходила Швеції, а регіон Ладозького озера та Інгерманландія – Московській державі.

При Густаві Вазі розпочалася колонізація незаселених північних земель Фінляндії, зокрема у Саволаксі, що у 1542 р. були проголошені королівською власністю. Податки з цих земель платились у королівську скарбницю.

У 20–30 роки XVI ст. в Фінляндії починає поширюватися вплив лютеранства. Одними з перших лютеран Фінляндії вважаються ректори кафедральної школи в Або Петер Сяргілагті і Мікаель Агрікола. Останній завдяки публікації першої книги фінською мовою – абетки «Abckiria» (1543) і перекладу Нового Заповіту (1548) заклав фундамент писемної фінської мови. Найвідчутнішими наслідками Реформації стали ліквідація монастирів, обернення священиків на слуг короля, а також конфіскація більшої частини церковного срібла. У 1593 р. Аугсбурзьке віровизнання – «стовп» лютеранської віри – було проголошене офіційним вченням шведської Церкви.

Прагнучи створити новий торговий центр у Фінській затоці, Густав Ваза у 1550 р. заснував на північному узбережжі затоки в парохії Гельсінге портове місто Гельсінгфорс (Гельсінкі). Бажаючи уникнути суперництва синів за шведський престол, Ваза створив на території королівства декілька герцогств, зокрема – й у Фінляндії, призначивши свого другого сина Югана герцогом Фінляндії (1556). Юган здобув значну адміністративну автономію у своєму герцогстві й запровадив власний двір в Абоському замку.

Ставши шведським королем за підтримки знаті, Юган III (1568–1592) у 1569 р. зробив дворянство спадковим, зокрема – й у Герцогстві

Фінляндському. В 1581 р., підбадьорений військовими успіхами проти Московської держави, Юган III підвищив формальний статус Фінляндії, запровадивши титул великого князя Фінляндії. За його наказом виготовили гербовий щит Великого Князівства Фінляндського, який дотепер є офіційним гербом Фінляндії.

Після смерті Югана спалахнула запекла боротьба за шведську корону між сином Югана, королем Польщі (з 1587), католиком Сігізмундом та третім сином Густава Вази герцогом Карлом. Фінляндія стала центральним полем битви за престол у 1596–1599 рр. При цьому дворянство Фінляндії переважно зберігало лояльність Сігізмунду, а фінське селянство масово стало на бік Карла. У результаті жорстокої боротьби, що одержала в історіографії назву «паличної війни», загинуло близько 1 % населення Фінляндії. Переможцем, врешті-решт, став герцог Карл, а 40 вірних Сігізмунду представників фінської еліти після взяття Абоського замку 1599 р. було засуджено до смертної кари.

Герцог 1604 р. був обраний королем Швеції під іменем Карла IX. За його правління усі рештки фінської автономності та релігійного інакодумства було знищено.

Столбовський мир 1617 р. відтіснив ослаблену після Смути Росію від Балтики: увесь регіон навколо Ладоги, а також Інгерманландія, стали провінціями Швеції. Завдяки тому, що Фінляндія була інтегрованою частиною Швеції, вона аж до від'єднання від королівства 1809 р. зберігала офіційний ранг та статус, вищий, ніж мали інші провінції. Численні війни, що їх Швеція вела у XVII ст., підштовхували королівську владу до масової роздачі земель у феодалне володіння дворянству в якості винагороди. У результаті в середині XVII ст. 2/3 усіх земель Фінляндії зосередилось у руках дворянства.

Щоб поліпшити адміністративний контроль за східною частиною королівства, 1623 р. у Фінляндії було запроваджено посаду гене-

рал-губернатора з дуже широкими, майже самовладними, повноваженнями. Під час двох успішних каденцій генерал-губернаторства Пера Браге (1637–1641, 1648–1654), що увійшли в історію як «епоха графа», у 1638 р. в усіх великих містах Фінляндії та Інгерманландії з'явилися поштові відділення, а в 1640 р. було засновано Абоську академію, що відіграла головну роль у системі освіти Фінляндії. Щоб посилити контроль за внутрішньою торгівлею, П. Браге було засновано ряд нових міст у внутрішніх областях Фінляндії і вздовж узбережжя Естерботнії. Майже всі вони згодом стали важливими населеними центрами.

Водночас тривав і розвиток фінської писемної мови. 1642 р. з'явився перший повний переклад Біблії фінською мовою.

Інтенсивна урбанізація у Голландії та південній Англії, що призвела до масового вирубування лісів і нестачі дров та будівельних матеріалів, надала Фінляндії вирішальну перевагу на ринках експорту лісоматеріалів аж до другої половини XIX ст. Найважливішими статтями експорту з Фінляндії (понад 2/3 його сукупної вартості) стали смола й дьоготь, що було зумовлене швидким розвитком судноплавства в Європі та світі.

Король Карл XI (1655–1697) після одержання у 1680 р. самовладних повноважень здійснив дві великі реформи: істотно зменшив ленні наділи знаті й запровадив нову систему рекрутських «військових поселень», що зберігалася в Фінляндії аж до її входження до складу Російської імперії. Основним юридичним інструментом впровадження єдиної лютеранської культури став церковний закон 1682 р., чинний у Фінляндії до 1869 р.

У 1696–1697 рр. Фінляндію вразило страшне лихо: через голод, викликаний лютими морозами, та поширення епідемій померло майже 150 тис. (близько 30 %) тодішнього населення Фінляндії.

У ході Великої Північної війни (1700–1721), у якій Швеція воювала проти всіх своїх чотирьох безпосередніх сусідів – Росії, Данії, Саксонії й Польщі, Росія у 1703 р. захопила Інгерманландію, а після поразки шведської армії Карла XII під Полтавою у 1709 р. навесні 1710 р. розпочала завоювання Фінляндії, що, завершилося у 1714 р. Російська армія, примушуючи Карла XII до укладення миру, залишалася в Фінляндії до 1721 р.

За Ніштадтським миром, 1721 р. Фінляндія фактично була поділена навпіл «кордоном Петра Великого», оскільки до Росії відійшли Інгерманландія та Карелія з містом Выборг. При цьому фінськомовному населенню Выборзької губернії було дозволено зберегти лютеранську віру, уникнути кріпацтва й дотримуватися шведських законів.

Прагнучи реваншу та відновлення зовнішньої могутності Швеції, войовнича дворянська партія «капелюхів», що прийшла до влади в 1738 р., розв'язала проти Росії війну, відому як «війна капелюхів» (1741–1743). Однак у ході бойових дій Росія розбила шведів та окупувала Фінляндію. За умовами мирного договору 1743 р. в Або, кордон з Росією пересунувся ще далі на захід.

Російська окупація продемонструвала деякі переваги російської зверхності, наприклад – запровадження свободи торгівлі, а пропагандистська обіцянка російської цариці Єлизавети надати Фінляндії державну незалежність викликала небачені інтриги й розколи у шведсько-фінському політикумі.

Після цієї принизливої поразки Швеція розпочала в 1748 р. будівництво у Південній Фінляндії величезної морської фортеці Свеаборг на островах біля Гельсінґфорсу та фортеці Свартгольм поблизу м. Ловіса. Фортеці будувалися для стримування ймовірного російського наступу до підходу підкріплення зі Швеції. Це ще більше посилювало напруження у відносинах із Росією.

Після відміни у 1765 р. торгових обмежень для Естерботнії, ключового виробника смоли в країні, місцеві купці швидко налагодили прямі відносини з британськими і голландськими покупцями. Після відміни у Швеції в 1739 р. заборони на використання голландського типу пилки з тонким лезом у Фінляндії суттєво зросла кількість лісопилок, а Выборг став і для шведської, і для російської частин Фінляндії ключовим пунктом вивозу лісопродукції на світовий ринок. Заохочення податковими пільгами освоєння нових земель привело до збільшення у Фінляндії протягом 1750–1800 рр. с/г угідь з 35 до 80 тис. Населення за цей період виросло з 427 до 833 тис. У 1771 р. професором Генріком Портаном було засновано першу фінську газету «Абоські відомості».

У 1772 р. король Густав III за сприяння фінського дворянина Якоба Спренгпортена здійснив державний переворот та відновив самовладдя. Розпочата королем чергова війна проти Росії (1788–1790) ледве не привела Швецію до катастрофи, але перемога шведського флоту над російським на рейді міста-фортеці Рочінсальм, допомогла Густаву III гідно закінчити війну й залишити незмінними кордони країни. Проте війна виявила брак лояльності офіцерського, передусім фінського, складу армії: 112 офіцерів підписали у фінському селі Аньяла заяву про незаконність затіяної королем війни. Одного з лідерів фінської військової опозиції полковника Йогана Генріка Гестеску було страчено за вироком суду.

У часи наполеонівських війн, за умовами Тільзітського миру з Росією, укладеного 1807 р., Франція визнала свободу дій Росії щодо захоплення Фінляндії, але Росія приєдналася до торгової блокади Великобританії та мала змусити Данію і Швецію також приєднатися до блокади. Оскільки шведський король Густав IV Адольф уперто відмовлявся приєднатися до блокади, то Росія в лютому 1808 р. роз-

почала наступ у Південно-Східній Фінляндії. За один місяць російська армія зайняла Південно-Східну Фінляндію. Восени 1808 р. росіяни змусили шведсько-фінські війська остаточно відступити по інший бік Ботнічної затоки. Після того як російські війська дійшли до шведського Нордланда, Стокгольм уклав мир з Росією. За умовами мирного договору 17.09.1809 р., укладеного у м. Фредріксгавні, Швеція поступалася Фінляндією, що становила третину всієї території і чверть населення королівства.

Наприкінці осені 1808 р. до Санкт-Петербурга прибула фінська депутація, яка просила скликати у Фінляндії Сейм, аби проголосити російського царя новим регентом Фінляндії, а цар, зі свого боку, мав би запевнити країну в своїх добрих намірах. Олександр I дозволив скликати Сейм і призначив генерал-губернатора Фінляндії. 29.03.1809 р. цар відкрив у Борго Сейм і в своїй історичній промові пообіцяв зберегти попередню конституцію.

Олександром I було гарантовано збереження у Фінляндії лютеранської віри, шведської судової системи та особливих привілеїв станів. Без згоди Сейму імператор не міг вводити або скасовувати закони і податки. Зібрані у Фінляндії податки не йшли у загальноросійську скарбницю. Як жест доброї волі, Олександр I у 1812 р. виділив з імперії територію так званої «Старої Фінляндії» з містом Выборг, відняту у Швеції в 1721 р., та приєднав її до ВКФ.

Фінляндія визнавалася окремою адміністративною одиницею у статусі великого князівства та отримала власну Урядову раду (з 1816 – Імператорський Сенат Фінляндії), діяльність якої в 1812 р. перенесли з Або (Турку) до нової столиці – Гельсінкі. Там, за вказівкою Олександра I, було розпочато монументальне будівництво за взірцем Санкт-Петербурга. У 1812 р. було відкрито Банк Фінляндії.

Після відділення від Швеції стрімко формується фінська національна самосвідомість, на-

бирає обертів фінський національний рух – фінноманія. На чолі руху стояли професор Йоган Вільгельм Снелльман, лінгвіст Еліас Леннрот, поет Йоган Людвіг Рунеберг та ін. У 1835 р. Е. Леннрот видає у вигляді зібрання пісень карело-фінський епос «Калевала», що зайняв видатне місце в світовій літературі. 1846 р. на хвилі національно-визвольного руху в Європі Й. Рунебергом були написані слова національного гімну Фінляндії «Наш край».

В Кримську війну 1853–1856 рр. бомбардувань британської ескадри зазнали прибережні фінляндські міста: Суоменлінна (фортеця Свеаборг), Ганко, Котка й особливо – фортеця Бомарзунд (Аландські острови).

Побоюючись сепаратизму та поширення ностальгійних прагнень знову приєднатися до Швеції, російська влада після 1809 р. вдруге скликала Сейм аж 1863 р. Сейм, за згодою Олександра II, розширив автономію Фінляндії, забезпечив законодавчі умови для формування політичних партій. Загалом протягом 1863–1906 рр. фінський становий Сейм ухвалив близько 400 законів.

З кінця 80-х рр. XIX ст. до 1918 р. представників правого, релігійно-консервативного, крила, які були прихильниками компромісу з Росією, називали старофінами (Фінська партія), а представників лівого, ліберального, крила фіноманів, що дотримувалися тактики «пасивного спротиву» російській владі, називали младофінами (Младофінська партія, з 1894). У 1899 р. була створена Фінська робітничка партія (з 1903 – Соціал-демократична партія Фінляндії), з 1906 р. – Аграрна ліга та Шведська народна партія.

Реформаторська епоха Олександра II ознаменувалася в Фінляндії надзвичайним поживленням суспільно-політичного і господарського життя, швидким підйомом загального добробуту та культури. Був проритий Сайменський канал (1856), розпочався динаміч-

ний розвиток залізничної мережі, в 1865 р. була введена в обіг національна валюта – фінська марка. У країні з'явилися власні кадри чиновників та суддів, власна пошта і своя армія. З іншого боку, голод у 1867–1868 рр. змусив багатьох фінів емігрувати. Видатний просвітник-фіноман Й. Снелльман, скориставшись своїми гарними стосунками з царем, запровадив загальне обов'язкове шкільне навчання. У 1858 р. розпочалися заняття в першій фінській гімназії, а в 1872 р. в Порі почав давати вистави перший фінський театр.

Після вбивства Олександра II і наступу реакції конституційна система Фінляндії дедалі різкіше контрастувала з пануючим у Росії самодержавством. Тому наприкінці XIX – на початку XX ст. політика імперії стосовно Фінляндії була спрямована на поступове згортання її автономії: з 1890 р. питання щодо Фінляндії, що «мають загальнодержавне значення», після їх обговорення на Сеймі повинні були розглядатися Державною радою імперії, з подальшим поданням на затвердження імператору; з 1899 р. великий князь (він же російський імператор) надав собі право видавати закони без узгодження з представницькими органами влади Фінляндії; з 1900 р. російська мова стала третьою офіційною мовою Фінляндії; у 1901 р. було ліквідовано окремі фінські збройні сили та включено їх до складу армії Російської імперії.

Ці заходи викликали масові протести у фінському суспільстві, про що свідчить, зокрема, петиція до Миколи II з понад 500 тис. підписів фінляндських підданих з проханням відмінити маніфест 1890 р. Великий резонанс у фінському та російському суспільстві викликало вбивство в Гельсінґфорсі 16.06.1904 р. фінським шведом Е. Шауманом завзятого провідника «об'єднавчої» політики генерал-губернатора М. Бобрикова.

Разом з тим, слід відзначити, що, на відміну від інших національних окраїн Російської

імперії, русифікація Фінляндії проводилася насамперед в адміністративно-правовій сфері й практично не зачепила культури та системи освіти країни.

Після «червоного страйку» у Фінляндії 1905 р. Микола II підписав маніфест, яким скасовувалися всі постанови генерал-губернатора Бобрикова, прийняті раніше без згоди фінського Сейму. У 1906 р. був прийнятий новий демократичний виборний закон, що встановив загальне виборче право. Кількість виборців у країні виросла зі 125 тис. до 1 млн 125 тис., старий чотирьохстановий Сейм був замінений однопалатним. Фінляндія стала другою країною світу після Нової Зеландії, де виборчі права отримали жінки. На виборах 1907 р. перемогла СДПФ (80 мандатів із 200), старофіни – 59, младофіни – 25, Шведська народна партія – 24. Надалі, аж до 2003 р., СДПФ перемагала на всіх виборах, окрім 1929, 1948, 1962 та 1991 рр.

Однак після придушення революції 1905–1907 рр. політика імперії в Фінляндії знову набула характеру поступової русифікації та обмеження фінської автономії. У 1910 р. права генерал-губернатора були розширені.

В епоху унії з Російською імперією фіни були активно залучені до процесу урбанізації, в політичне та економічне життя князівства. На початок XX ст. вони становили вже близько 60% населення Гельсінкі, а 2/3 газет Фінляндії видавалися фінською мовою. Ключовими галузями промисловості Фінляндії цього часу були деревообробна та целюлозно-паперова, у с/г – тваринництво. Після купівлі у 1835 р. російськими підприємцями текстильної фабрики «Фінлейсон» вона перетворилася на найбільший промисловий комплекс у Скандинавії.

Через брак родючих земель у 1880–1910 рр. відбувалась інтенсивна еміграція фінських селян. Більшість прямувала на пароплавах до США (280 тис.), невелика кількість – до Санкт-Петербурга.

Публікація в листопаді 1914 р. у фінській пресі секретних матеріалів російського уряду, що свідчили про наявність довгострокової програми зросійщення країни, сприяла радикалізації національного руху Фінляндії. У Німеччині почали формуватися військові частини фінських сепаратистів (фінські єгері), які в подальшому брали участь в боях на Східному фронті.

Після Лютневої революції в Росії в березні 1917 р. були відновлені привілеї Фінляндії, втрачені після революції 1905 р. Соціал-демократи взяли курс на створення незалежної республіки. 18.07.1917 р. Сейм ухвалює закон про відновлення автономних прав Фінляндії, що залишав російському уряду повноваження лише в питаннях оборони та міжнародних відносин. Цей закон був відхилений Тимчасовим урядом, а Сейм розпущений.

Ситуація у Фінляндії почала швидко загострюватись, почалися зіткнення між соціал-демократами і правочентристами, швидко формувалися загони Білої і Червоної гвардії. Після повалення Тимчасового уряду обраний у жовтні парламент Фінляндії 28.11.1917 р. взяв на себе верховну владу в країні, сформував новий, більш консервативний, склад уряду на чолі з Пером Евіндом Свінгфвудом, а 06.12.1917 р. більшістю голосів (100 проти 88) ухвалив декларацію про проголошення незалежності. 31.12.1917 р. уряд Російської радянської республіки першим визнав незалежність Фінляндії.

На початку лютого 1918 р. незалежність Фінляндії визнали також Франція, Швеція, Греція, Німеччина, Норвегія, Данія і Швейцарія.

12.01.1918 р. парламент Фінляндії уповноважив Сенат вжити жорстких заходів щодо наведення порядку. 25.01.1918 р. Сенат проголосив «білі» загони самооборони урядовими військами й призначив головнокомандувачем уродженця Фінляндії генерал-лейтенанта

російської армії барона Карла Маннергейма (1867–1951).

27.01.1918 р. у Гельсінкі, за наказом представників фінської Червоної гвардії та керівництва СДПФ, розпочався збройний виступ, а 28 січня було створено Раду народних уповноважених Фінляндії на чолі з Куллерво Маннером, яка проголосила себе революційним урядом країни.

Протистояння між радикальними лівими, очолюваними Радою народних уповноважених Фінляндії («червоними»), та буржуазно-демократичними силами фінського Сенату («білими»), переросло в громадянську війну, що тривала до 15.05.1918 р. Червоних підтримувала радянська Росія, а білих – Німеччина та Швеція.

На початку війни білофінські загони контролювали північну та центральну частини країни, південна ж частина з більшістю великих міст була зайнята загонами фінської Червоної гвардії. Найзапекліший бій війни за участю 30 тис. вояків відбувся за м. Тампере, яке білофіни після місяця боїв таки взяли 06.04.1918 р. Німецькі війська в березні замінують шведські на Аланах, 03.04.1918 р. висаджуються на півдні країни в Ганко, а 12–13.04. займають Гельсінкі. Останній оплот червоних – м. Виборг – впав 26.04.1918 р.

У громадянській війні з обох боків загинуло близько 11 тис. вояків, за державні злочини було засуджено біля 70 тис. осіб. Загальна кількість людських втрат становила приблизно 38,5 тис. чол., майже чверть померла від епідемій та голоду в таборах. Однак більша частина судових вироків була легкою та змінена пізніше на умовне покарання.

Після розгрому червоних білий уряд Фінляндії 15.05.1918 р. оголосив війну Радянській Росії з метою зайняття Східної Карелії. 30.12.1918 р. фінські війська під командуванням генерала Ветцера висадилися в Естонії, де

надали допомогу естонському уряду в боротьбі з більшовицькими військами. За Тартуським мирним договором 1920 р., Радянська Росія поступилася Фінляндії Західною Карелією до р. Сестра, Печенгської обл. у Заполяр'ї, західною частиною півострова Рибальський і більшою частиною півострова Середній.

Розчарування у республіканській формі правління, спричинене громадянською війною, привело до того, що під впливом пронимецьких сил у серпні 1918 р. Фінляндія була проголошена королівством. 09.10.1918 р. парламент обрав на трон Фінляндії шурина німецького кайзера Вільгельма II принца Фрідріха Карла Гессен-Кассельського. До прибуття короля до Фінляндії та його коронації обов'язки глави держави виконував регент П. Свінгуфвуд. Проте принц, внаслідок капітуляції Німеччини, так і не прибув до країни, а 12.12.1918 р. зрікся трону. У той же день парламент обрав новим регентом генерала Маннергейма.

Після завершення громадянської війни на основі партій старофінів та младофінів утворились у 1918 р. республіканська Національна прогресивна партія та промонархічна Національна коаліція. На парламентських виборах 1919 р. СДПФ здобула 80 місць, Аграрна ліга – 42, НК – 28, НПП – 26, ШНП – 22. Новий парламент з 17.07.1919 р. знову проголосив Фінляндію республікою. 25.07.1919 р. у парламенті було обрано першого президента Фінляндії – Каарло Юго Столберга (1919–1925).

У 1920 р. Фінляндія була прийнята до Ліги Націй. У 1921 р. за її посередництва було вирішено конфлікт зі Швецією щодо Аландських островів. Конфлікт виник після звернення жителів Аланд у 1917 р. щодо приєднання до Королівства Швеція і був урегульований Аландською конвенцією, якою передбачалось, що архіпелаг залишається під фінським суверенітетом, але як повністю демілітаризована зона з широким самоврядуванням.

У листопаді 1921 р. Фінляндія вирішила підтримати повстання східних карелів проти радянської влади. Війна завершилась 21.03.1922 р. підписанням радянсько-фінської угоди про забезпечення недоторканності радянсько-фінського кордону. 21 січня 1932 р. був підписаний договір про ненапад між Фінляндією і СРСР (у 1934 р. подовжений на 10 років).

Суспільно-політичне життя Фінляндії 1920-х – 1930-х рр. характеризувалось нестабільністю та гострими ідеологічними суперечностями між соціалістичним і буржуазним табором. На хвилі світової економічної кризи, як реакція на підпільну діяльність комуністів, у листопаді 1929 р. в Фінляндії виник Лапуаський рух, який підтримували заможні селяни, шуцкорівці (члени «білих» загонів самооборони), представники промислових кіл. Рух домігся заборони восени 1930 р. будь-якої публічної комуністичної діяльності. Після провалу спроби путчу взимку 1931/1932 рр. Лапуаський рух був заборонений і трансформувався у праворадикальну партію.

Після укладення в серпні 1939 р. пакту Молотова-Ріббентропа, за яким Фінляндія вклучалася до радянської сфери впливу, радянсько-фінські відносини суттєво погіршились. Пропозиції СРСР щодо обміну прилеглих до Ленінграда територій Фінляндії на вдвічі більші за площею території в Карелії були відхилені фінським урядом.

Інсценувавши фінську прикордонну провокацію поблизу села Майніла 26.11.1939 р., СРСР розірвав договір про ненапад 1932 р. 30.11.1939 р. радянські війська вторглися до Фінляндії – почалася т. зв. «Зимова війна». Несподівано для радянського командування Фінляндія вчинила сильний опір на Карельському перешийку. Лише в лютому 1940 р. Червона армія, використовуючи величезну перевагу в живій силі і техніці, прорвала головний рубіж фінської оборони – Лінію Маннергейма.

Розуміючи безперспективність подальшого опору, уряд Фінляндії 13.03.1940 р. підписав мирну угоду на висунутих СРСР умовах. Фінляндія передавала СРСР 12% своєї території, де знаходилася п'ята частина її промисловості: частину Карелії з Выборгом, північне Приладожья, півострів Рибачий, територію Салла – Куусамо в Лапландії, о. Гогланд. Півострів Ганко був переданий СРСР в оренду терміном на 30 років. Фінляндія втратила загиблими близько 24 тис., СРСР – близько 130 тис. Понад 400 тис. цивільних осіб з Карелії і мису Ганко були евакуйовані до Фінляндії.

У 1940 р. Фінляндія, прагнучи повернути втрачені землі, пішла на співпрацю з Німеччиною і стала готуватися до спільного нападу на СРСР. 22.06.1941 р. ВПС та ВМС Німеччини з території Фінляндії атакували військово-морську базу Ганко, бомбардували Ленінград і Кронштадт. 25.06.1941 р., після радянських бомбувань, у відповідь Фінляндія офіційно вступила у війну проти СРСР.

29.06.1941 р. з території Фінляндії розпочався спільний наступ фінських та німецьких військ. Після п'яти місяців успішних боїв фінська армія закріпилася на позиціях, що на сході були за кілька сотень кілометрів від державного кордону 1939 р. Така ситуація залишалася без змін до кінця весни 1944 р. Фінська армія, в силу свого розташування, фактично брала участь у тривалій блокаді Ленінграда.

Однак протягом усієї війни уряд Фінляндії, незважаючи на риторику «фінсько-німецького братства по зброї», послідовно відмовлявся укладати політичну угоду з Німеччиною, що серйозно ускладнило б розвиток довготермінових відносин Фінляндії зі Скандинавськими країнами та США. Незважаючи на 4-річну співпрацю з нацистською Німеччиною, Фінляндія залишалася демократичною парламентською державою. Її керівництво категорично відмовилося приймати у себе расові закони.

У 1944 р. Фінляндія почала шукати шляхи виходу з війни. Щоб зробити фінський уряд поступливішим, СРСР у лютому 1944 р. декілька разів масово бомбардував Гельсінкі, а 20.06.1944 р. радянські війська взяли Выборг. 04.08.1944 р. наступником президента Рісто Рюті (1940–1944) став маршал Маннергейм (1944–1946), який різко змінив зовнішньополітичний курс.

19.09.1944 р. Фінляндія підписала угоду про перемир'я з Великобританією і СРСР та зобов'язалася сприяти виведенню з країни німецьких військ. Відповідно до угоди, радянсько-фінський кордон повертався до стану на 1940 р., крім того – СРСР передавався район Петсамо (Печенга) зі стратегічними закладами нікелю; СРСР орендував півострів Порккала поблизу Гельсінкі; знімалася заборона на діяльність Комуністичної партії Фінляндії; Фінляндія мала виплатити репарації на суму 300 млн дол. США у формі поставок товарів. На вимогу СРСР з вересня 1944 до квітня 1945 р. Фінляндія вела боротьбу з німецькими збройними силами в Лапландії (Лапландська війна). При відступі з Північної Фінляндії гітлерівські війська, використовуючи тактику випаленої землі, спалили близько 16 тис. будинків.

На виборах 1945 р. СДПФ здобула 50 мандатів, новостворений комуністами та лівими соціалістами Народно-демократичний союз Фінляндії – 49 мандатів, Аграрна ліга – 49, НК – 28, ШНП – 14. Комуністи увійшли до нового уряду Фінляндії.

Під тиском СРСР міжнародним судом союзників, що відбувся у Гельсінкі у 1945–1946 р., колишній президент Фінляндії Р. Рюті та ряд інших урядовців були засуджені «за військові злочини». Маршал Маннергейм брав участь у процесі як свідок і невдовзі пішов у відставку з поста президента Фінляндії.

У війні проти СРСР 1941–1944 рр. та Лапландській війні загинуло 70 тис. фінів.

У 1939–1945 рр. через продовольчу кризу та воєнну загрозу понад 60 тис. фінських дітей знайшли тимчасовий притулок у Швеції. Незважаючи на альянс з Німеччиною, державне керівництво Фінляндії змогло зберегти основи демократичного ладу та незалежність країни.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. ДО СЬОГОДЕННЯ

Паризький мирний договір 1947 р. між Фінляндією і антигітлерівською коаліцією доповнив положення угоди 1944 р. нормами про обмеження чисельності збройних сил Фінляндії, заборону мати ядерну зброю, підводні човни, бомбардувальники та деякі інші види зброї.

За угодою 1948 р. про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між СРСР і Фінляндією (продовжувалась у 1955, 1970, 1983 рр.), остання була обмежена в розвитку зовнішніх зв'язків: вона не могла вступати в організації, члени яких представляли загрозу для безпеки СРСР. Фінляндія погодилася видавати до СРСР радянських громадян, які втікатимуть у мирний час за кордон. У країні було заборонено антирадянську агітацію. Проте фінські комуністи не змогли провести зміну режиму в Фінляндії. На виборах 1948 р. позиції комуністів суттєво ослабли, НДСФ отримав лише 38 мандатів, натомість СДПФ – 54, Аграрна ліга – 56, НК – 33, ШНП – 13.

За президентства Юхо Кусті Паасіківі (1946–1956) та Урго Калева Кекконена (1956–1982) основним напрямом зовнішньої політики Фінляндії стала політика балансування, що дозволила підтримувати добросусідські відносини з СРСР та продовжувати активне співробітництво із західними, передусім – скандинавськими, країнами. Обидва мали гарні відносини з вищим керівництвом СРСР, які використовували на користь своєї країни.

У 1952 р. в Гельсінкі відбулися Літні Олімпійські ігри, що зміцнили міжнародний авторитет Фінляндії. В них уперше взяв участь СРСР.

Реалізація такої політики привела до того, що вже у 1956 р. СРСР повернув Фінляндії стратегічну військову базу на місі Порккала та не заперечував проти її прийняття до ООН у 1955 р., членства з 1956 р. у Північній Раді та асоційованого членства в ЄАВТ з 1961 р.

Прагнучи піднести значення країни, президент У. Кекконен використав ініціативу СРСР 1969 р. щодо необхідності проведення конференції з безпеки в Європі. Він оприлюднив свою ініціативу щодо проведення переговорів за участі США і запропонував Фінляндію у якості координатора та організатора конференції у верхах. Цей тривалий процес завершився підписанням главами 35 держав і урядів в Гельсінкі 01.08.1975 р. Заключного акту Народи з безпеки і співробітництва в Європі, що став довгостроковою програмою дій з будівництва єдиної мирної демократичної Європи.

Політика, розпочата Ю. Паасіківі і У. Кекконеном, була продовжена наступним президентом Фінляндії Мауно Генріком Койвісто (1982–1994).

Розпад Радянського Союзу в 1991 р. співпав з важким для Фінляндії часом економічного спаду. У січні 1992 р. було підписано Договір про основи відносин між Росією і Фінляндією, що означав припинення дії договору 1948 р. Новий договір гарантував непорушність кордонів обох країн і подальший розвиток дружніх фінсько-російських відносин.

У 1992 р. Фінляндія подала заявку на вступ до Європейського Союзу та закупила у США 64 надсучасних літаки-винищувачі F/A-18 «Хорнет» на суму у 2 млрд дол. США, чого не могла зробити раніше, оскільки це не узгоджувалось з її зобов'язаннями по договору про дружбу з СРСР. На референдумі 16.10.1994 р. перемогли прихильники приєднання до ЄС

(56,9% – за, 43% – проти). Парламент ратифікував підсумки референдуму після довгої обструкції з боку противників вступу. Фінляндія стала членом ЄС з 01.01.1995 р.

За формою правління Фінляндія є парламентською республікою; главою держави є президент, який обирається загальнонародним голосуванням у два тури на шість років з можливим переобранням на другий термін. Відповідно до ухваленої у 2000 р. Конституції, президент Фінляндії втратив центральну роль у формуванні уряду.

Президенти Фінляндії Мартті Ахтісаарі (1994–2000) і Тар'я Халонен (2000–2012) продовжили лінію добросусідства, що проводилася їх попередниками. У жовтні 2008 р. Мартті Ахтісаарі, який у 1999 р. був представником ЄС на переговорах з керівництвом Югославії, став лауреатом Нобелівської премії миру «за важливі зусилля у врегулюванні міжнародних конфліктів на кількох континентах протягом більше трьох десятиліть».

Обраний у 2012 р. при підтримці партії Національна коаліція президентом країни Саулі Нійністе продовжує активну зовнішню політику та ініціює нову програму щодо залучення до Фінляндії іноземних інвестицій.

Законодавча влада у Фінляндії належить однопалатному парламенту – Едускунті, що складається з 200 депутатів, які обираються за пропорційною системою на чотири роки.

На парламентських виборах 1995 р. СДПФ здобула 63 мандати, ліберальний Фінляндський центр (колишня Аграрна ліга) – 44, праволіберальна НК – 39, Лівий союз – 22, Зелений союз – 9, ШНП – 11, Християнські демократи – 7. Уряд Фінляндії очолив лідер СДПФ Пааво Ліппонен (1995–2003). На виборах 1999 р. СДПФ отримала 51 мандат, ФЦ – 48, НК – 46, Лівий союз – 20, Зелений союз і ШНП по 11, ХД – 10, до парламенту вперше пройшла націоналістична партія «Справжні фіни» – 1 мандат.

На виборах 2003 р. СДПФ втратила першість (53 мандати). Вибори виграв ФЦ – 55 мандатів, НК отримала 40, Лівий союз – 19, Зелений союз – 14, ШНП – 8, ХД – 7, Справжні фіни – 3 мандати. Після виборів фінський уряд, половину якого вперше в історії склали жінки, очолила Аннелі Яаттеенмякі (2003), у 2003–2010 рр. уряд очолював новий лідер ФЦ – Матті Ванганен, у 2010–2011 р. новий лідер ФЦ – Марі Ківініємі. На виборах 2007 р. ФЦ здобув 51 мандат, НК – 50, СДПФ – 45, Лівий союз – 17, Зелений союз – 15, ШНП – 9, ХД – 7, Справжні фіни – 5.

Вибори 2011 р. мінімально виграла Національна коаліція – 44 мандати, СДПФ – 42, Справжні фіни суттєво збільшили своє парламентське представництво – 39, ФЦ – 35, Лівий союз – 14, Зелений союз – 10, ШНП – 9, ХД – 6. У 2011–2014 рр. уряд очолював голова НК Юркі Катайнен, у 2014–2015 рр. новий голова НК – Олександр Стубб.

Парламентські вибори 2015 р. виграв опозиційний ліберальний Фінляндський центр – 49 мандатів, Справжні фіни – 38, НК – 37, СДПФ – 34, Зелений союз – 15, Лівий союз – 12, ШНП – 9, Християнські демократи – 5 місць. За результатами виборів уряд Фінляндії з 2015 р. очолив лідер ФЦ Юха Сіпіля.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Після Другої світової війни Фінляндія до 1952 р. була змушена виплачувати СРСР репарації поставками товарів у пропорції: третину лісопродуктами, третину – автомашинами, верстатами і машинами, третину – кораблями і кабелем. Галузі фінської промисловості, що в післявоєнні роки випускали локомотиви, кораблі, вантажні автомашини, підйомні крани, деревообробні машини та обладнання для целюлозно-паперової промисловості, були оголошені пріоритетними. Ці виробництва стали

фундаментом для подальшого зростання фінської економіки.

Фінляндія – єдина країна, яка повністю повернула СРСР борги з репарацій. Паралельно з виплатою репарацій уряд надав допомогу (землею і субсидіями) 450 тис. переселенців з територій, переданих СРСР.

У подальші роки, вже в рамках двосторонньої торгівлі, Фінляндія постачала до СРСР папір та іншу продукцію лісової промисловості, машини і кораблі, якісні споживчі товари, натомість отримуючи нафту (80% імпорту з СРСР) та іншу сировину. Загалом частка СРСР у зовнішній торгівлі Фінляндії у 1950-х – 1980-х рр. складала близько 30%.

Проведення аграрної реформи у повоєнний час дозволило країні вже на початку 1960-х рр. повністю забезпечити себе молочними, м'ясними і зерновими продуктами.

У Фінляндії сільське і лісове господарства нерозривно пов'язані між собою, адже ліси у Фінляндії займають 20 млн га (76% території) і є головним ресурсом країни. Понад 60% лісів належить фермерам. У 1987–1991 рр. в середньому вирубувалося 44 млн м³ лісу на рік, у 2003 р. – 56 млн м³.

Після укладення у 1954 р. скандинавськими країнами договору про свободу пересування робочої сили всередині Скандинавії посилилася міграція фінів до Швеції. Оскільки в останньої не вистачало робочих рук, а рівень заробітних плат був більш ніж удвічі вищим, ніж у Фінляндії, то до Швеції щорічно виїжджало близько 40 тис. чол. Загалом за період 1945–1990 рр. у Швеції було зареєстровано понад 500 тис. емігрантів із Фінляндії, щоправда – згодом 270 тис. із них повернулися назад. Наслідком подібних міграцій стала більш тісна демографічна та економічна інтеграція двох країн.

Перший крок до створення сучасної системи соціального захисту був зроблений у Фін-

ляндії ще у 1939 р., коли набрав чинності закон про народні пенсії. З 1957 р. пенсія стала виплачуватися всім літнім громадянам.

У 1950-х – 1980-х рр. у країні було проведено три великі реформи, що дозволили створити суспільство загального добробуту: по-перше, введена система обов'язкового соціального страхування; по-друге, розширився набір соціальних та медичних послуг суспільства; по-третє, докорінно змінилася структура всієї системи освіти.

Соціальне страхування не обмежувалося введенням народної пенсії. До кінця 1970-х рр. була створена всеосяжна система трудових пенсій, розмір яких залежав від доходів. У 1964 р. для всіх трудящих було введено обов'язкове медичне страхування, що гарантувало медичні послуги всьому населенню. Допомогу на дитину стали виплачувати з 1948 р., а в середині 1960-х з'явилася також виплата допомоги матерям протягом одного місяця. У наступні двадцять років термін виплати цієї допомоги поступово зріс до десяти місяців. Прийнятий у 1973 р. закон про ясла і дитячі садки надзвичайно полегшив становище працюючих жінок. У 1968 р. було введено загальну середню освіту.

Зростання рівня безробіття у 1950-ті рр. та скасування державних дотацій на продовольчі товари викликало підвищення цін, що призвело у 1956 р. до загального страйку і спалахів насильства. У 1966 р. новий уряд запровадив суворий контроль заробітної плати і цін, щоб приборкати зростання інфляції і збалансувати дефіцит зовнішньої торгівлі.

У 1970-ті роки Фінляндія зайняла провідні позиції на світовому ринку суднобудування (зокрема в будівництві криголамів), продукції деревообробної і целюлозно-паперової промисловості. Фінські судна, меблі, папір стали світовими взірцями якості.

Підйом економіки Фінляндії почався у 1970-х рр. завдяки укладеним у 1973 р. до-

говору про вільну торгівлю з ЄС та торговим угодам з РЕВ. Однак у середині 1970-х рр. підвищення цін на нафту зумовило спад виробництва і зростання безробіття.

Найсильніше зростання економіки сталося в 1980-ті роки, коли були знижені податки на фізичних осіб та компанії, і Фінляндія відкрила свої ринки для іноземних інвестицій. Лібералізація сприяла досягненню майже повної зайнятості і викликала підйом у будівництві.

З 1985 р. Фінляндія стала повним членом Європейської асоціації вільної торгівлі, а з 1995 р. – членом СОТ.

На початку 1990-х рр. економіка Фінляндії переживала спад через перегрів та кризу в СРСР, що через нестачу валюти у 1991 р. майже припинив закупівлю фінських товарів, хоча ще у 1990 р. на нього припадало 20% зовнішньої торгівлі Фінляндії і безліч договорів про співробітництво в будівельній і лісовій промисловості, в машино- та суднобудуванні.

Під час кризи початку 1990-х рр. ВВП Фінляндії впав на 13%, пішла хвиля банкрутств підприємств, безробіття протягом 1990–1994 рр. зросло з 3 до 16%, у будівельній промисловості Фінляндії в 1994 р. безробіття досягло піку – 36%. Слідом за економічною в Фінляндії вибухнула банківська та житлова криза. Ціни на житло, що зростали в 1980-ті рр., на початку 1990-х рр. обвалилися. Навесні 1995 р. два найбільших промислових банки країни, «Kansallis-Osake-Pankki» і «Suomen Yhdyspankki», щоб уникнути банкрутства, були змушені об'єднатися у «Merita Pankin».

Проте, у другій половині 1990-х рр. зростання економіки відновилося. Протягом семи років, аж до 2000 р., щорічний приріст ВВП становив у середньому близько 5%. Причому його головною рушійною силою був внутрішній попит, і насамперед – приватний сектор. Нові ро-

бочі місця створювалися в першу чергу у сфері обслуговування, в якій на 2005 р. працювало 70% працездатного населення.

У другій половині 1990-х рр. Фінляндія перетворилася на технічний та культурний центр знань для всієї світової ІТ-індустрії. Козирями Фінляндії були дерегуляція телекомунікацій, активна державна підтримка ІТ-індустрії, добре розвинена безкоштовна система освіти країни, що ефективно сприяла висуненню насамперед вітчизняних талантів у високотехнологічних галузях.

Нині Фінляндія має висококонкурентоздатну переробну індустрію, передусім у таких галузях, як дерево- та металообробка, машинобудування, телекомунікаційна та електронна промисловість. Країна спеціалізується на високотехнологічному експорті. Зокрема корпорація «Nokia» є найбільшим світовим виробником мобільних телефонів, а «Stora Enso» та «UPM-Kymmene» – найбільшими в Європі лісопромисловими компаніями. Всесвітньовідомими є молочна компанія «Valio», нафтова – «Neste Oil», фармацевтична – «Orion Corporation», виробник вітрових турбін – «WinWinD», пульсомірів – «Polar Electro», стоматологічного та рентгенографічного обладнання – «Planmeca», ІТ компанія «Tieto», лісозаготівельної техніки – «Ponsse», одягу – «Marimekko», змішувачів і душів – «Oras», ліфтів і ескалаторів – «KONE», дитячих ігрових площадок – «Lappset Group», підйомних кранів – «Konecranes», тракторів – «Valtra», обладнання для целюлозно-паперової, гірничодобувної промисловості – «Metso», волокнистих матеріалів – «Ahlstrom» та інші.

Основними металургійними компаніями Фінляндії є «Outokumpu», «Rautaruukki», «Fundia» і «Imatra Steel». Найбільшими суднобудівними компаніями країни є «Kvaerner Masa Yard» (верфі в Гельсінкі і Турку) і «Aker Finnyard» (дві судноверфі у м. Раума). Концерн «Kemira»

є найбільшим виробником хімічної продукції у Північній Європі, а його підрозділ концерн «Tikkurila» – найбільшим у Європі виробником фарб. Велике значення для Фінляндії мають АЕС Ловісайа і Олкїлуото (збудовані 1977–1980), що виробляють 33% електроенергії.

У 1999 р. Фінляндія була серед 11 країн ЄС, які вирішили ввести у себе спільну валюту, що відбулося з 01.01.2002 р., коли фінська марка була замінена на євро.

Головною проблемою Фінляндії під час кризи 2008 р. стала переважаюча орієнтація економіки на зовнішні ринки (частка експорту в ВВП сягає 40–45%) та подолання дефіциту торговельного балансу, що вперше за 20 років виник у 2011 р. й склав 3 млрд євро.

Зовнішньоторговельний баланс Фінляндії (товарами і послугами) у 2006 р., за даними Євростату, складав 141,8 млрд євро (експорт – 74,5 млрд, імпорт – 67,3 млрд), у 2007 р. – 155,2 млрд, у 2008 р. – 167,6 млрд. У результаті світової фінансової кризи обсяги зовнішньої торгівлі Фінляндії зменшились у 2009 р. до 127,6 млрд, з 2010 р. пішло зростання зовнішньої торгівлі – 142,3 млрд, у 2011 р. – 155,8 млрд, але обсяги імпорту вперше перевищили експорт: у 2012 р. – 160,6 млрд, у 2013 р. – 159,6 млрд, у 2014 р. – 154,8 млрд, у 2015 р. – 154 млрд, у 2016 р. – 154,5 млрд євро (експорт – 75,9 млн, імпорт – 78,6 млн).

Основними зовнішньоторговельними партнерами Фінляндії (за даними 2013 р.) є Росія (18% імпорту та 9,6% експорту), Швеція (11,5% та 11,6% відповідно), Німеччина (12,6% та 9,7%), Нідерланди (5,8% та 6,2%), Китай (6,3% та 4,9%).

ВВП країни, за даними Євростату (у поточних цінах), складав у 2000 р. – 136,3 млрд євро, у 2005 р. – 164,4 млрд, у 2006 р. – 172,6 млрд, у 2007 р. – 186,6 млрд, у 2008 р. – 193,7 млрд. Внаслідок світової фінансової кризи у 2009 р. відбулось падіння ВВП до 181 млрд. У 2010 р.

економіка почала своє відновлення, ВВП виріс до 187,1 млрд, у 2011 р. – 196,9 млрд, у 2012 р. – 199,8 млрд, у 2013 р. – 203,3 млрд, у 2014 р. – 205,4 млрд, у 2015 р. – 209,5 млрд, у 2016 р. – 214 млрд євро.

На початок XXI ст. Фінляндія здобула провідні позиції в світі за цілим рядом показників. Так, у 2010 р., за рейтингом журналу «Newsweek», Фінляндія була визнана найкращою країною світу (враховувалися рівень освіти, охорона здоров'я, якість життя, динамічність розвитку економіки та політична ситуація); за оцінками аналітичних груп Світового економічного форуму, країна має найвищий в світі рівень розвитку людського капіталу (2015) й входить до десятки найбільш конкурентоздатних економік світу (2016–2017); міжнародна організація «Врятуймо дітей» визнала Суомі найкращою в світі країною для материнства (2013–2014); за оцінкою «Freedom House», Фінляндія визнана найбільш вільною країною світу за показниками громадянських і політичних свобод (2016, разом із Норвегією і Швецією); за оцінкою «Fund for Peace» – «найстабільнішою країною світу» (2017); «Репортери без кордонів» віднесли медіа Фінляндії до трійки найбільш вільних у світі (2017, після Норвегії і Швеції).

ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ФІНЛЯНДІЇ З УКРАЇНОЮ ДО 1991 Р.

Регулярні контакти між територіями України і Фінляндії формуються з IX ст. – з утворенням стабільного торгового шляху «із варяг у греки», що поєднав Київську Русь із торговими факторіями вікінгів на території фінських племен. З появою Рюриковичів на київському престолі та їх скандинавських військових дружин вихідці з фіно-балтійських країн постійно перебувають на українському Подніпров'ї.

Фінляндія як складова частина Королівства Швеція брала активну участь у Північній війні 1700–1721 рр. Зокрема, багато фінів

у складі шведського війська загинуло під час Полтавської битви влітку 1709 р.

Протягом 1809–1917 рр. Україна і Фінляндія були частинами однієї держави – Російської імперії. У цей період українці дещо прислужились розвитку фінської науки. Зокрема, природознавець Максим Антонович провів ґрунтове дослідження геологічної будови Фінляндії та Карелії й видав у 1876 р. працю «Льодовикова гіпотеза і льодовикові явища в Фінляндії і в Повенецькому повіті» (1876). У 1901 р. фінський епос «Калевала» був перекладений українською мовою Євгеном Тимченком.

Після революційних подій в Росії у квітні 1917 р. в Гельсінкі була створена Українська військова рада, проходили демонстрації з вимогами української автономії. У грудні 1917 р. Виконавчий Український комітет Північного фронту призначив інженера Петра Сливенка, який жив у Гельсінкі, комісаром у справах українців у Фінляндії. 28.05.1918 р. П. Сливенко був призначений консулом Української Держави у Гельсінкі. Українське Посольство у Фінляндії було створене в жовтні 1918 р. Першим українським послом у Фінляндії було призначено історика права, колишнього члена Центральної Ради Костянтина Лоського, який прибув до Гельсінкі 15.10.1918 р. й виконував обов'язки до липня 1919 р. Посольство УНР у Фінляндії припинило свою діяльність у травні 1921 р., хоча П. Сливенко у статусі секретаря Посольства і консула України по факту працював до червня 1922 р.

Одним із популяризаторів українського питання у Фінляндії був історик та дипломат Герман Гуммерус, який для ознайомлення громадськості Фінляндії з Україною видав у 1918 р. брошуру «Росія і Україна». Прихильному ставленню фінського уряду до України сприяли давні дружні стосунки між гетьманом П. Скоропадським і генералом К. Маннергеймом, колишніми однополчанами. У серпні

1918 р. Фінляндія відкрила своє дипломатичне представництво в Україні. Повірений у справах Фінляндії Г. Гуммерус прибув до Києва 22.08.1918 р. Про свою місію він згодом написав спогади «Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві». У вересні 1918 р. між сторонами було укладено договір про торгівлю, за яким Фінляндія мала поставити Україні 1 млн пудів паперу в обмін на 250 тис. пудів цукру, але громадянська війна перешкодила його виконанню. Дипломатичне представництво Фінляндії в Україні існувало до жовтня 1921 р.

У 1942–1944 рр. у Фінляндії діяв Комітет допомоги українським полоненим та Українське Інформаційне Бюро під проводом члена ОУН(м) Б. Кентржинського.

У повоєнний час активізувались українсько-фінські культурні взаємини. 1954 р. Фінляндію відвідав український поет Павло Тичина, який мав зустріч із президентом Фінляндії Ю. Паасіківі. У 1961 р. в Києві було влаштовано виставку фінського мистецтва м. Тампере, згодом на честь цього міста названо вулицю в лівобережній частині столиці України.

УКРАЇНСЬКО-ФІНСЬКІ ВІДНОСИНИ З 1991 р.

Фінляндія визнала незалежність України 30.12.1991 р. Дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 26.02.1992 р. У квітні 1992 р. відкрито Посольство Фінляндії в Україні, у грудні розпочало роботу Посольство України в Гельсінкі.

Українсько-фінські відносини мають партнерський характер, відзначаються високим рівнем політичного взаєморозуміння й інтенсивними темпами нарощування торговельно-економічного та наукового співробітництва.

Діалог на найвищому рівні між Україною та Фінляндією набув регулярного характеру з 1992 р. 14.05.1992 р. Україну з візитом впер-

ше відвідав президент Фінляндії М. Койвісто. В ході візиту було підписано угоди Про торгівлю та економічне співробітництво й Про розвиток та двосторонній захист інвестицій. Президент України Л. Кравчук вперше відвідав Фінляндію у липні 1992 р. Під час офіційного візиту до Фінляндії президента України Л. Кучми у лютому 1996 р. було підписано Договір про основи дружби та співробітництва. У ході офіційного візиту до Фінляндії президента України В. Ющенко у жовтні 2006 р. та візиту в Україну президента Фінляндії Т. Галонен у травні 2009 р. фінляндська сторона підтвердила підтримку інтеграції України в ЄС.

У 2010 р. Фінляндію з офіційним візитом відвідав прем'єр-міністр України М. Азаров, у 2015 р. голова Верховної Ради України В. Гройсман. У 2014 р. Україну з робочим візитом відвідав президент Фінляндії С. Ніїніньо, а у 2017 р. Фінляндію з офіційним візитом відвідав президент України П. Порошенко.

У жовтні 1994 р. була підписана міжурядова Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень щодо податків на доходи та майно (набула чинності у 1998 р.). З 1996 р. діє спільна Українсько-фінляндська міжурядова Комісія з питань торгівлі та економічного розвитку. У 2004 р. була підписана міжурядова угода про сприяння здійсненню та взаємний захист інвестицій (набула чинності у 2005 р.).

Загалом між Україною та Фінляндією станом на 2017 р. було укладено 36 нормативно-правових актів міжурядового, міжрегіонального та міжвідомчого рівнів.

Фінляндія активно підтримала укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, введення безвізового режиму з боку ЄС для громадян України, активно підтримує Програму Східного партнерства ЄС.

Обсяги двосторонньої торгівлі (товарами і послугами) між Україною і Фінляндією, за даними Держстату України, у 2004 р. склали 318 млн дол. США, у 2005 р. – 397 млн, у 2006 р. – 466 млн, у 2007 р. – 640 млн, у 2008 р. – 831 млн, у 2009 р. – 519 млн, у 2010 р. – 534 млн, у 2011 р. – 668 млн, у 2012 р. – 635 млн, у 2013 р. – 614,4 млн, у 2014 р. – 444,8 млн, у 2015 р. – 316,7 млн, у 2016 р. – 319,8 млн дол. США (експорт – 81,3 млн, імпорт – 319,8 млн).

В українському експорті переважають чорні метали (понад 30%), хімічна продукція, нафтопродукти, гумові вироби, енергообладнання. Основними статтями фінського імпорту є папір та картон (понад 40%), енергообладнання та електричні машини, оптичні прилади, фармацевтична продукція, продукція металургії тощо (2011 р.).

За даними Держстату України, на 01.10.2016 р. прямі фінські інвестиції в економіку України склали 179,1 млн дол. США. На території України станом на 2017 р. діяло 45 підприємств з фінськими інвестиціями. Найвідоміші з них: «Nokia», «KONE», «M-real», «Rautaruukki», «Orion Corporation», «Konecranes», «Valio», «LUMENE Group».

З метою сприяння налагодженню нових ділових контактів між підприємницькими колами обох країн у Фінляндії у 1998 р. була заснована Фінляндсько-українська асоціація з питань торгівлі, промислового виробництва, науки та інвестиційного співробітництва. На сьогодні ця організація об'єднує близько п'ятдесяти провідних фінських компаній. У 2002 р. в Гельсінкі відкрився Фінляндсько-український торговельний дім, основною метою якого є збільшення торговельних операцій між обома країнами та налагодження контактів між діловими колами обох країн.

Розвиткові двостороннього співробітництва в туристичній галузі певною мірою також

сприяло відкриття у 2001 р. прямого авіаційного сполучення між Україною та Фінляндією.

З метою зміцнення всебічного співробітництва між громадянами України і Фінляндії, взаємного ознайомлення з історією та культурою двох народів, досягненнями в галузі економіки, науки тощо 09.12.1992 р. було засноване Товариство «Україна–Фінляндія». Партнером товариства у Фінляндії з 1993 р. стало засноване у 1992 р. у м. Тампере Товариство «Фінляндія–Україна». У травні 1994 р. в містах Гельсінкі, Тампере, Оулу та Лахті відбулися масштабні Дні України у Фінляндії, а в 1999 р. в Україні було проведено міжнародну конференцію «Калевала»: фінський внесок до європейської духовності».

Значною мірою розвитку двостороннього співробітництва між Україною та Фінляндією у сфері культури сприяє «Товариство українців у Фінляндії», створене в 1997 р. Також з 2009 р. у м. Турку діє філія ТУФ. У 2010 р. вона організувала «Тижні української культури».

У 1998 р. з метою популяризації культурних надбань українського народу в м. Тампере було засновано Міжнародний український культурний центр. Відтоді МУКЦ організував десятки гастрольних турів українських творчих колективів, які дали сотні концертів у всіх регіонах Фінляндії.

Ефективним інструментом поглиблення українсько-фінських взаємин є співробітництво між містами України та Фінляндії. На сьогодні встановлено побратимські зв'язки між Києвом і Гельсінкі, Києвом і Тампере, Одесою й Оулу, Запоріжжям та Лахті, м. Новоград-Волинський та комуною Суомуссалмі.

У Фінляндії є два українських історичних об'єкти: пам'ятна дошка на будинку, в якому у 1918–1921 рр. працювала перша дипломатична місія України у Фінляндії, та відкритий у 2009 р. пам'ятник «Україна молиться за душі загиблих», присвячений українським воїнам,

загиблим під час бойових дій на півночі Фінляндії в ході Зимової війни 1939–1940 рр.

За сприяння МЗС та Міносвіти Фінляндії з вересня 2008 р. в Алексантері, Інституті при Гельсінському університеті, запроваджено програму «Українські студії», що спрямована на поширення знань про Україну серед студентів та дослідників ВНЗ Фінляндії й передбачає вивчення української мови, літератури, історії та культури, проведення досліджень з української тематики, а також здійснення обміну студентами між Гельсінським університетом та ВНЗ України.

Українська мова з січня 2007 р. також викладається на кафедрі слов'янських і прибалтійських мов та літератури Гельсінського університету на факультативній основі для студентів університету, а також всіх бажаючих.

У ВНЗ Фінляндії сформувалася група вечних-україністів (зокрема, в м. Йоенсуу). У Гельсінкі працює професійний перекладач з фінської мови на українську Юрій Зуб.

Перепис 2001 р. зафіксував в Україні 768 фінів.

У 2012 р. Київський національний лінгвістичний університет випустив перших випускників з дипломами магістрів фінської мови. Фінська мова викладається також у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», у Київському міжнародному університеті, у Національному університеті «Києво-Могилянська академія».

У 2004 р. в Києві заснована Скандинавська гімназія, де з 5-го класу пропонується до вивчення фінська мова; у 2005 р. в Донецьку була заснована Фінсько-Українська молодіжна рада з філіалами у деяких школах Донецької обл. Також у Києві існує Інститут Україна–Скандинавія, який пропагує культуру Скандинавських країн та пропонує курси вивчення фінської мови.

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ СПАДЩИНИ

До Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО у Фінляндії протягом 1991–2006 рр. було віднесено: стару частину міста Раума (початок XIX ст.); фортецю Суоменлінна у Гельсінкі (1748–1770); старовинну церкву в Петаяйвєсі (1763–1765); деревопереробну фабрику в Верлі (1872); похоронний комплекс бронзового віку Саммаллахденмякі; шість пунктів геодезичної дуги Струве – «Stuor-Oivi», «Avasaksa», «Tornea», «Puolakka», «Porlom II», «Svartvira» (1816–1855); високий берег і архіпелаг Кваркен у Ботнічній затоці (разом із Швецією).

Іншими видатними пам'ятками культурно-цивілізаційної спадщини Фінляндії є: кафедральний собор Оулу (1777–1845); фортеця Олавінлінна (XV–XVIII ст.); замок Турку (XIII–XVI ст.); кафедральний собор Турку (XIII–XIX ст.); лютеранський собор у м. Котка (1898); Сенатська площа у м. Гельсінкі (XIX ст.); водоспад Іматри у парку Круунунпуйсто; національний парк Лемменйоки.

До об'єктів світової документальної спадщини «Пам'ять світу» ЮНЕСКО у 1997–2009 р. включила: документи Архіву кн. Радзивіллів з фондів Національної бібліотеки Фінляндії; зібрання Адольфа Еріка Норденшельда з Університету Гельсінкі.

Електронні джерела:

Сайт уряду Фінляндії: <http://valtioneuvosto.fi>

Сайт Президента Фінляндської Республіки: <http://www.president.fi>

Сайт парламенту Фінляндії: <http://web.eduskunta.fi>

Сайт Статистика Фінляндії: http://tilastokeskus.fi/index_en.html

Сайт Головного митного управління Фінляндії: <http://www.tulli.fi/fi>

Посольство Фінляндії, вул. Стрілецька, 14, 01901 Київ, Україна; <http://www.finland.org.ua>

Посольство України у Фінляндській Республіці: Vahaniityntie 9, 00570, Helsinki, Finland; <http://finland.mfa.gov.ua/ua>

Література:

Мейнандер Г. Історія Фінляндії: лінії, структури, переломні моменти. – Львів, 2009. – 213 с.

Kirby D. A Concise History of Finland. – Cambridge, 2014. – 348 p.

Политическая история Финляндии: 1809–2009 / О. Юссила, С. Хенттиля, Ю. Невакиви. – М., 2010. – 471 с.

Вехвіляйнен О. Фінляндія в Другій світовій війні: між Німеччиною і Росією. – К., 2010. – 247 с.

Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен. – К., 2006. – 230 с.

Динамичная Финляндия / П. Песонен, О. Риухинен. – СПб., 2007. – 383 с.

Фінляндія: соціально-економіко-географічна характеристика / Л. Шевчук, Т. Аарреваара. – Л., 2001. – 163 с.

100 соціальних інновацій з Фінляндії / ред. І. Таїпале. – Л., 2011. – 106 с.

Ремі Й., Пилипенко В. Дипломатичні відносини між Україною і Фінляндією в 1918–1921 рр. // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 24. – С. 146–156.

Україна – Фінляндія: зб. наук. статей. – Київ–Гельсінкі, 1999. – 193 с.

Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць (за матеріалами симпозиуму «Україна та Фінляндія: західні й східні впливи на історичний та культурний розвиток», 19–20 травня 2000 р., КНУ ім. Тараса Шевченка). – Вип. 5. – К., 2000. – 134 с.

І. С. Піляєв